

Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023

2023 dsc 3

RHAN 7

CYFFREDINOL

Pwerau i wneud gwybodaeth am fuddiannau mewn tir yn ofynnol

197 Pŵer i wneud gwybodaeth yn ofynnol drwy hysbysiad

- (1) Caiff awdurdod perthnasol gyflwyno hysbysiad (“hysbysiad gwybodaeth”) sy’n ei gwneud yn ofynnol i feddiannydd unrhyw dir neu i berson sy’n cael rhent (naill ai’n uniongyrchol neu’n anuniongyrchol) mewn cysylltiad ag unrhyw dir gadarnhau’n ysgrifenedig—
 - (a) natur buddiant y person yn y tir, a
 - (b) enw a chyfeiriad unrhyw berson arall sy’n wybyddus i’r person fel rhywun y mae ganddo fuddiant yn y tir.
- (2) Ond ni chaiff awdurdod perthnasol gyflwyno hysbysiad gwybodaeth oni bai bod ar yr awdurdod angen yr wybodaeth sy’n ofynnol gan yr hysbysiad i’w alluogi—
 - (a) i arfer unrhyw un neu ragor o swyddogaethau’r awdurdod o dan neu yn rhinwedd Rhan 2, neu
 - (b) i wneud gorchymyn neu ddyroddi neu gyflwyno hysbysiad neu ddogfen arall o dan neu yn rhinwedd Rhan 3, 4 neu 5.
- (3) Caiff hysbysiad gwybodaeth ei gwneud yn ofynnol i’r wybodaeth gael ei rhoi—
 - (a) o fewn 21 o ddiwrnodau sy’n dechrau â thrannoeth y diwrnod y cyflwynir yr hysbysiad, neu
 - (b) o fewn unrhyw gyfnod hwy a bennir gan yr hysbysiad neu a ganiateir gan yr awdurdod perthnasol.
- (4) Yn yr adran hon ystyr “awdurdod perthnasol” yw—

- (a) Gweinidogion Cymru;
- (b) awdurdod lleol (o fewn yr ystyr a roddir gan adran 157).

198 Troseddau mewn cysylltiad ag adran 197

- (1) Mae person y mae hysbysiad o dan adran 197 yn ei gwneud yn ofynnol iddo ddarparu gwybodaeth yn cyflawni trosedd os yw'r person yn methu, heb esgus rhesymol, â darparu'r wybodaeth.
- (2) Mae person sy'n euog o drosedd o dan is-adran (1) yn agored ar euogfarn ddiannod i ddirwy nad yw'n uwch na lefel 3 ar y raddfa safonol.
- (3) Mae person y mae hysbysiad o dan adran 197 yn ei gwneud yn ofynnol iddo ddarparu gwybodaeth yn cyflawni trosedd os yw'r person, gan ymhoni ei fod yn cydymffurfio â'r hysbysiad, yn darparu gwybodaeth y mae'n gwybod ei bod yn anwir neu'n gamarweiniol mewn modd perthnasol.
- (4) Mae person sy'n euog o drosedd o dan is-adran (3) yn agored ar euogfarn ddiannod, neu ar euogfarn ar dditiad, i ddirwy.

199 Gwybodaeth am fuddiannau yn nhir y Goron

- (1) Mae'r adran hon yn gymwys i fuddiant yn nhir y Goron nad yw'n fuddiant preifat.
- (2) Nid yw adran 197 yn gymwys i fuddiant y mae'r adran hon yn gymwys iddo.
- (3) Ond caiff Gweinidogion Cymru, at ddiben galluogi awdurdod perthnasol i arfer swyddogaeth a grybwyllir yn adran 197(2)(a) neu (b), ofyn i awdurdod priodol y Goron gadarnhau'n ysgrifenedig—
 - (a) natur buddiant yr awdurdod yn y tir;
 - (b) enw a chyfeiriad unrhyw berson arall sy'n wybyddus i'r awdurdod fel rhywun y mae ganddo fuddiant yn y tir.
- (4) Rhaid i awdurdod priodol y Goron gydymffurfio â chais o dan is-adran (3) ac eithrio i'r graddau—
 - (a) nad yw'r wybodaeth y gofynnir amdani o fewn gwybodaeth yr awdurdod, neu
 - (b) y bydd gwneud hynny yn datgelu gwybodaeth—
 - (i) am ddiogelwch gwladol, neu
 - (ii) am y mesurau sydd wedi eu cymryd neu sydd i'w cymryd i sicrhau diogelwch unrhyw dir neu eiddo arall.

Troseddau

200 Troseddau gan gyrff corfforedig

- (1) Mae'r adran hon yn gymwys pan brofir bod trosedd o dan y Ddeddf hon a gyflawnwyd gan gorff corfforedig wedi ei chyflawni gyda chydysyniad neu ymoddefiad y canlynol, neu y gellir ei phriodoli i esgeulustod ar ran y canlynol—
 - (a) uwch-swyddog i'r corff, neu
 - (b) person a oedd yn ymhoni ei fod yn uwch-swyddog i'r corff.

- (2) Mae'r uwch-swyddog neu'r person (yn ogystal â'r corff corfforedig) yn euog o'r drosedd, ac yn agored i gael ei erlyn a'i gosbi yn unol â hynny.
- (3) Yn yr adran hon ystyr "uwch-swyddog" yw cyfarwyddwr, rheolwr, ysgrifennydd neu swyddog tebyg arall i'r corff corfforedig.
- (4) Ond yn achos corff corfforedig y mae ei faterion yn cael eu rheoli gan ei aelodau, ystyr "cyfarwyddwr" yw aelod o'r corff.

201 Sanctsiynau sifil

- (1) Caiff Gweinidogion Cymru drwy reoliadau wneud unrhyw ddarpariaeth mewn perthynas â throsedd o dan y Ddeddf hon y gallent ei gwneud o dan Ran 3 o DGRhS 2008 (sanctsiynau sifil) pe bai, at ddibenion y Rhan honno—
 - (a) Gweinidogion Cymru neu unrhyw awdurdod arall a chanddo swyddogaeth orfodi mewn perthynas â'r drosedd yn rheoleiddiwr, a
 - (b) y drosedd yn drosedd berthnasol mewn perthynas â'r rheoleiddiwr hwnnw.
- (2) Mae adrannau 59(3) a 60(1) a (2) o DGRhS 2008 (ymgyngori) yn gymwys i reoliadau o dan is-adran (1) fel y maent yn gymwys i orchymyn o dan Ran 3 o DGRhS 2008.
- (3) Mae adrannau 63 i 70 o DGRhS 2008 (canllawiau, arfer pwerau, taliadau i Gronfa Gyfunol Cymru a datgelu gwybodaeth) ym gymwys mewn perthynas â darpariaeth a wneir o dan is-adran (1) fel y maent yn gymwys mewn perthynas â darpariaeth a wneir o dan Ran 3 o DGRhS 2008.
- (4) Yn is-adran (1) mae'r cyfeiriad at awdurdod a chanddo swyddogaeth orfodi i'w ddehongli yn unol ag adran 71 o DGRhS 2008.
- (5) Yn yr adran hon ystyr "DGRhS 2008" yw [Deddf Gorfodi Rheoleiddiol a Sanctsiynau 2008 \(p. 13\)](#).

Digollediad

202 Gwneud hawliadau am ddigollediad

- (1) Caiff Gweinidogion Cymru drwy reoliadau—
 - (a) gwneud darpariaeth ynghylch sut y mae rhaid gwneud hawliad am ddigollediad o dan y Ddeddf hon;
 - (b) diwygio unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon sy'n pennu'r cyfnod y mae rhaid gwneud hawliad am ddigollediad ynddo.
- (2) Caiff Gweinidogion Cymru estyn y cyfnod ar gyfer gwneud hawliad am ddigollediad o dan y Ddeddf hon mewn achos penodol, os ydynt wedi eu bodloni bod rhesymau da dros wneud hynny.
- (3) Caniateir estyn y cyfnod ar gyfer gwneud hawliad—
 - (a) ar unrhyw adeg, pa un ai cyn neu ar ôl i'r cyfnod ddod i ben, a
 - (b) mwy nag unwaith.

203 Penderfynu hawliadau digollediad gan yr Uwch Dribiwnlys

- (1) Mae unrhyw anghydfod ynghylch digollediad o dan y Ddeddf hon i'w atgyfeirio at yr Uwch Dribiwnlys ac i'w benderfynu ganddo.
- (2) Mae adran 4 o [Ddeddf Digollediad Tir 1961 \(p. 33\)](#) (costau) yn gymwys i benderfynu cwestiwn a atgyfeirir o dan yr adran hon fel y mae'n gymwys i benderfynu cwestiwn a atgyfeirir o dan adran 1 o'r Ddeddf honno, ond fel pe bai cyfeiriadau at yr "acquiring authority" yn gyfeiriadau at y person yr hawlir digollediad oddi wrtho.

204 Digollediad am ddibrisiant yng ngwerth tir

- (1) Mae'r rheolau yn adran 5 o [Ddeddf Digollediad Tir 1961 \(p. 33\)](#) yn cael effaith at ddiben asesu unrhyw ddigollediad am ddibrisiant sy'n daladwy o dan y Ddeddf hon, i'r graddau y maent yn berthnasol a chydag unrhyw addasiadau angenrheidiol, fel y maent yn cael effaith at ddiben asesu digollediad am gaffael yn orfodol fuddiant mewn tir.
- (2) Pan fo buddiant mewn tir yn ddarostyngedig i forgais—
 - (a) rhaid i unrhyw ddigollediad am ddibrisiant sy'n daladwy o dan y Ddeddf hon mewn cysylltiad â'r buddiant gael ei asesu fel pe na bai'r buddiant yn ddarostyngedig i'r morgais;
 - (b) caniateir i hawliad am ddigollediad am ddibrisiant gael ei wneud gan unrhyw forgeisai i'r buddiant, ond nid yw hynny yn effeithio ar hawl y person y mae ei fuddiant yn ddarostyngedig i'r morgais i wneud hawliad;
 - (c) nid oes digollediad am ddibrisiant yn daladwy mewn cysylltiad â buddiant y morgeisai (sy'n wahanol i'r buddiant sy'n ddarostyngedig i'r morgais);
 - (d) rhaid i unrhyw ddigollediad am ddibrisiant sy'n daladwy mewn cysylltiad â'r buddiant sy'n ddarostyngedig i'r morgais gael ei dalu i'r morgeisai neu, os oes mwy nag un morgeisai, i'r morgeisai cyntaf; a rhaid iddo gael ei gymhwyso gan y morgeisai y telir y digollediad iddo fel pe bai'n enillion gwerthu.
- (3) Yn yr adran hon ystyr "digollediad am ddibrisiant" yw digollediad am golled neu ddifrod sy'n ddibrisiant yng ngwerth buddiant mewn tir.

*Cyflwyno dogfennau***205 Cyflwyno hysbysiadau a dogfennau eraill: cyffredinol**

- (1) Mae'r adran hon yn gymwys pan fo darpariaeth sydd wedi ei chynnwys yn y Ddeddf hon neu a wneir odani yn ei gwneud yn ofynnol i hysbysiad neu ddogfen arall gael ei gyflwyno neu ei chyflwyno i berson neu'n awdurdodi cyflwyno hysbysiad neu ddogfen arall i berson (pa un a yw'r ddarpariaeth yn defnyddio'r gair "cyflwyno" neu "rhoi" neu unrhyw derm arall).
- (2) Caniateir cyflwyno'r ddogfen i'r person yn unrhyw un o'r ffyrdd a ganlyn—
 - (a) drwy ei rhoi â llaw i'r person neu, yn achos person sy'n gorff corfforedig, ei rhoi â llaw i ysgrifennydd neu glerc y corff yn ei swyddfa gofrestredig neu ei brif swyddfa;
 - (b) drwy ei gadael ym man preswyllo arferol y person neu ym man preswyllo hysbys diwethaf y person neu, os yw'r person wedi rhoi cyfeiriad ar gyfer cyflwyno, yn y cyfeiriad hwnnw;

- (c) drwy ei hanfon drwy'r post mewn llythyr wedi ei ragdal—
 - (i) wedi ei gyfeirio at y person ym man preswyllo arferol y person neu ym man preswyllo hysbys diwethaf y person neu, yn achos person sy'n gorff corfforedig, wedi ei gyfeirio at ysgrifennydd neu glerc y corff yn ei swyddfa gofrestrdig neu ei brif swyddfa, neu
 - (ii) os yw'r person wedi rhoi cyfeiriad ar gyfer cyflwyno, wedi ei gyfeirio i'r person yn y cyfeiriad hwnnw;
 - (d) os yw'r person wedi rhoi cyfeiriad ar gyfer cyflwyno gan ddefnyddio cyfathrebiadau electronig, drwy ei hanfon at y person yn y cyfeiriad hwnnw gan ddefnyddio cyfathrebiad electronig sy'n cydymffurfio â'r amodau yn is-adran (3).
- (3) Yr amodau yw—
- (a) bod modd i'r person yr anfonir y ddogfen ato gyrchu'r ddogfen,
 - (b) bod y ddogfen yn ddarllenadwy ym mhob modd perthnasol, ac
 - (c) bod y ddogfen yn gallu cael ei defnyddio i gyfeirio ati yn ddiweddarach.
- (4) Pan fo cyfathrebiad electronig yn cael ei ddefnyddio i gyflwyno dogfen i berson a bod y ddogfen yn dod i law'r person y tu allan i oriau busnes y person, mae'r ddogfen i'w thrin fel pe bai wedi ei chyflwyno ar y diwrnod gwaith nesaf.
- (5) Gweler adran 233 o [Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 \(p. 70\)](#) am ddarpariaeth ychwanegol ynghylch y dulliau y caiff awdurdodau lleol eu defnyddio i gyflwyno dogfennau.

206 Darpariaeth ychwanegol ynghylch cyflwyno i bersonau sydd â buddiant mewn tir neu sy'n meddiannu tir

- (1) Mae'r adran hon yn gymwys (yn ychwanegol at adran 205) pan fo darpariaeth sydd wedi ei chynnwys yn y Ddeddf hon neu a wneir odani yn ei gwneud yn ofynnol i hysbysiad neu ddogfen arall gael ei gyflwyno neu ei chyflwyno i berson, neu'n awdurdodi cyflwyno hysbysiad neu ddogfen arall i berson—
- (a) am fod ganddo fuddiant mewn adeilad, heneb neu dir, neu
 - (b) am ei fod yn feddiannydd ar adeilad, heneb neu dir.
- (2) Pan fo'r ddogfen i'w chyflwyno i berson am fod ganddo fuddiant mewn adeilad, heneb neu dir, ac na ellir darganfod enw'r person ar ôl gwneud ymholiadau rhesymol, caniateir cyfeirio'r ddogfen at y person fel “y perchennog” ar yr adeilad, yr heneb neu'r tir (y mae rhaid ei ddisgrifio neu ei disgrifio).
- (3) Pan fo'r ddogfen i'w chyflwyno i berson am ei fod yn feddiannydd ar adeilad, heneb neu dir, caniateir ei chyfeirio at y person wrth ei enw neu fel “y meddiannydd” ar yr adeilad, yr heneb neu'r tir (y mae rhaid ei ddisgrifio neu ei disgrifio).
- (4) Mae is-adran (5) yn gymwys—
- (a) pan—
 - (i) bo dogfen i'w chyflwyno i berson am fod ganddo fuddiant mewn adeilad, heneb neu dir,
 - (ii) na fo modd darganfod man preswyllo arferol neu fan preswyllo hysbys diwethaf y person ar ôl gwneud ymholiadau rhesymol, a
 - (iii) na fo'r person wedi rhoi cyfeiriad ar gyfer cyflwyno'r ddogfen, neu

- (b) pan fo dogfen i'w chyflwyno i berson am ei fod yn feddiannydd ar adeilad, heneb neu dir.
- (5) Mae'r ddogfen i'w thrin fel pe bai wedi ei chyflwyno'n briodol os yw wedi ei chyfeirio at y person, wedi ei marcio'n glir fel cyfathrebiad pwysig sy'n effeithio ar eiddo'r person, a'i bod—
- (a) wedi ei hanfon i'r adeilad, yr heneb neu'r tir drwy'r post ac nad yw wedi ei dychwelyd fel dogfen nas danfonwyd,
 - (b) wedi ei rhoi â llaw i berson sydd, neu yr ymddengys ei fod, yn preswyllo neu wedi ei gyflogi yn neu ar yr adeilad, yr heneb neu'r tir, neu
 - (c) wedi ei gosod yn sownd mewn lle gweladwy ar yr adeilad neu'r heneb neu ar wrthrych ar safle'r heneb neu ar y tir.

*Achosion arbennig***207 Diffiniadau sy'n ymwneud â'r Goron**

- (1) Mae'r adran hon yn gymwys at ddibenion y Ddeddf hon.
- (2) Ystyr "tir y Goron" yw tir y mae buddiant y Goron neu fuddiant y Ddugiaeth ynddo.
- (3) Ystyr "buddiant y Goron" yw buddiant—
 - (a) sy'n perthyn i'w Fawrhydi yn hawl y Goron neu yn hawl Ei ystadau preifat, neu
 - (b) sy'n perthyn i adran o'r llywodraeth neu sy'n cael ei ddal mewn ymddiriedolaeth ar gyfer Ei Fawrhydi at ddibenion adran o'r llywodraeth.
- (4) Ystyr "buddiant y Ddugiaeth" yw—
 - (a) buddiant sy'n perthyn i'w Fawrhydi yn hawl Dugiaeth Caerhirfryn, neu
 - (b) buddiant sy'n perthyn i Ddugiaeth Cernyw.
- (5) Ystyr "buddiant preifat", mewn perthynas â thir y Goron, yw buddiant nad yw'n fuddiant y Goron nac yn fuddiant y Ddugiaeth.
- (6) Ystyr "awdurdod priodol y Goron", mewn perthynas â thir y Goron, yw—
 - (a) yn achos tir sy'n perthyn i'w Fawrhydi yn hawl y Goron ac sy'n ffurfio rhan o Ystad y Goron, Comisiynwyr Ystad y Goron;
 - (b) mewn perthynas ag unrhyw dir arall sy'n perthyn i'w Fawrhydi yn hawl y Goron, yr adran o'r llywodraeth sy'n rheoli'r tir;
 - (c) mewn perthynas â thir sy'n perthyn i'w Fawrhydi yn hawl Ei ystadau preifat, person a benodir gan Ei Fawrhydi yn ysgrifenedig o dan y Llofnod Brenhinol neu, os na wneir unrhyw benodiad o'r fath, Gweinidogion Cymru;
 - (d) mewn perthynas â thir sy'n perthyn i'w Fawrhydi yn hawl Dugiaeth Caerhirfryn, Canghellor y Ddugiaeth;
 - (e) mewn perthynas â thir sy'n perthyn i Ddugiaeth Cernyw, person a benodir gan Ddug Cernyw neu gan berson sy'n meddu ar y Ddugiaeth am y tro;
 - (f) yn achos tir sy'n perthyn i adran o'r llywodraeth neu sy'n cael ei ddal mewn ymddiriedolaeth ar gyfer Ei Fawrhydi at ddibenion adran o'r llywodraeth, yr adran.
- (7) Mae "y Goron" i'w drin fel pe bai'n cynnwys Comisiwn y Senedd.

- (8) Rhaid atgyfeirio unrhyw gwestiwn sy'n codi ynghylch pwy yw awdurdod priodol y Goron mewn perthynas ag unrhyw dir i'r Trysorlys, y mae ei benderfyniad yn derfynol.
- (9) Yn yr adran hon—
- mae cyfeiriadau at ystadau preifat Ei Fawrhydi i'w darllen yn unol ag adran 1 o [Ddeddf Ystadau Preifat y Goron 1862 \(p. 37\)](#);
 - mae cyfeiriadau at adran o'r llywodraeth yn cynnwys Gweinidog y Goron a Chomisiwn y Senedd (a gweler adran 85 o [Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 \(p. 32\)](#)), sy'n darparu i gyfeiriadau at adran o'r llywodraeth gynnwys Gweinidogion Cymru, y Prif Weinidog a'r Cwnsler Cyffredinol).

208 Tir Eglwys Loegr

- Pan fo unrhyw ddarpariaeth sydd wedi ei chynnwys yn y Ddeddf hon neu a wneir odani yn ei gwneud yn ofynnol neu'n awdurdodi cyflwyno hysbysiad neu ddogfen arall i berchennog ar dir, a thir Eglwys Loegr yw'r tir, rhaid cyflwyno dogfen gyfatebol i'r Bwrdd Cyllid priodol hefyd.
- Mae tir Eglwys Loegr sy'n perthyn i fywoliaeth eglwysig sydd heb ddeiliad i'w drin at ddibenion y Ddeddf hon fel pe bai'n perthyn i'r Bwrdd Cyllid priodol.
- Rhaid i unrhyw ddigollediad sy'n daladwy o dan y Ddeddf hon mewn perthynas â thir Eglwys Loegr—
 - cael ei dalu i'r Bwrdd Cyllid priodol, a
 - cael ei gymhwyso gan y Bwrdd hwnnw at y dibenion y byddai enillion gwerthu'r tir drwy gytundeb yn gymwys iddynt o dan unrhyw ddeddfiad neu Fesur gan Eglwys Loegr sy'n awdurdodi neu'n gwaredu enillion gwerthiant o'r fath.
- Pan fo swm yn adenilladwy o dan adran 22 mewn perthynas â thir Eglwys Loegr, caiff y Bwrdd Cyllid priodol gymhwyso unrhyw arian neu unrhyw warannau a ddelir ganddo i ad-dalu'r swm hwnnw.
- Yn yr adran hon—

ystyr “Bwrdd Cyllid priodol” (“*appropriate Board of Finance*”), mewn perthynas ag unrhyw dir, yw'r Bwrdd Cyllid Esgobaethol ar gyfer yr esgobaeth y mae'r tir ynddi;

ystyr “Mesur gan Eglwys Loegr” (“*Church Measure*”) yw Mesur gan Gynulliad Eglwys Loegr neu gan Synod Cyffredinol Eglwys Loegr;

ystyr “tir Eglwys Loegr” (“*Church of England land*”) yw tir—

 - sy'n perthyn i fywoliaeth eglwysig i Eglwys Loegr,
 - sy'n eglwys neu'n ffurfio rhan o eglwys sy'n ddarostyngedig i awdurdodaeth esgob yn un o esgobaethau Eglwys Loegr neu safle eglwys o'r fath, neu
 - sy'n gladdfa neu'n ffurfio rhan o gladdfa sy'n ddarostyngedig i awdurdodaeth esgob o'r fath.

*Cyffredinol***209 Rheoliadau o dan y Ddeddf hon**

- (1) Mae pŵer i wneud rheoliadau o dan y Ddeddf hon yn arferadwy drwy offeryn statudol.
- (2) Mae pŵer i wneud rheoliadau o dan y Ddeddf hon yn cynnwys pŵer—
 - (a) i wneud darpariaeth wahanol at ddibenion gwahanol;
 - (b) i wneud darpariaeth ddeilliadol, darpariaeth atodol, darpariaeth ganlyniadol, darpariaeth ddarfodol, darpariaeth drosiannol neu ddarpariaeth arbed.
- (3) Yn achos rheoliadau a wneir o dan y pwerau a grybwyllir yn is-adran (4), mae'r ddarpariaeth y caniateir ei gwneud yn rhinwedd is-adran (2)(b) yn cynnwys darpariaeth sy'n diwygio, yn diddymu neu'n dirymu unrhyw ddeddfiad, gan gynnwys unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon.
- (4) Y pwerau y cyfeirir atynt yn is-adran (3) yw'r pwerau a roddir gan—
 - (a) adran 167 (ffioedd am arfer swyddogaethau awdurdodau cynllunio);
 - (b) adran 172 (ffioedd am apelau sy'n ymwneud ag adeiladau rhestredig ac adeiladau mewn ardaloedd cadwraeth);
 - (c) adran 174(8) (achosion y mae rhaid i Weinidogion Cymru benderfynu'r weithdrefn ar eu cyfer);
 - (d) adrannau 185(2)(c), 186(7)(e) a 187(5) (cywiro penderfyniadau).
- (5) Ni chaniateir gwneud offeryn statudol sy'n cynnwys unrhyw un o'r canlynol oni bai bod drafft o'r offeryn wedi ei osod gerbron Senedd Cymru ac wedi ei gymeradwyo ganddi drwy benderfyniad—
 - (a) rheoliadau o dan adran 2(3) (adeiladau crefyddol sydd i'w trin fel pe baent yn henebion);
 - (b) rheoliadau o dan adran 26(8) (cymhwyso darpariaethau i gytundebau partneriaethau henebion cofrestredig);
 - (c) rheoliadau o dan adran 114(8) (cymhwyso darpariaethau i gytundebau partneriaethau adeiladau rhestredig);
 - (d) rheoliadau o dan adran 147 (camau ar gyfer diogelu adeiladau rhestredig sydd mewn cyflwr gwael);
 - (e) rheoliadau o dan adran 167 (ffioedd am arfer swyddogaethau awdurdodau cynllunio);
 - (f) rheoliadau o dan adran 172 (ffioedd am apelau sy'n ymwneud ag adeiladau rhestredig ac adeiladau mewn ardaloedd cadwraeth);
 - (g) rheoliadau o dan adran 201 (sancsiynau sifil);
 - (h) rheoliadau sy'n diwygio neu'n diddymu unrhyw ddeddfiad sydd wedi ei gynnwys mewn deddfwriaeth sylfaenol (gan gynnwys unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon).
- (6) Mae unrhyw offeryn statudol arall sy'n cynnwys rheoliadau o dan y Ddeddf hon yn ddarostyngedig i'w diddymu yn unol â phenderfyniad gan Senedd Cymru.
- (7) Yn is-adran (5)(h) ystyr “deddfwriaeth sylfaenol” yw—
 - (a) Deddf gan Senedd Cymru;
 - (b) Mesur gan y Cynulliad;
 - (c) Deddf gan Senedd y Deyrnas Unedig.

210 Dehongli

Yn y Ddeddf hon—

ystyr “adeilad” (“*building*”) (ac eithrio yn Rhan 2) yw—

- (a) unrhyw adeilad neu unrhyw strwythur, neu
- (b) unrhyw ran o adeilad neu strwythur, ond nid yw’n cynnwys (ac eithrio yn adran 148) gyfarpar neu beiriannau sy’n ffurfio rhan o adeilad neu strwythur;

mae i “adeilad rhestredig” (“*listed building*”) yr ystyr a roddir gan adran 76; ystyr “ardal gadwraeth” (“*conservation area*”) yw ardal sydd wedi ei dynodi o dan adran 158;

ystyr “awdurdod cynllunio” (“*planning authority*”) yw awdurdod cynllunio lleol, o fewn yr ystyr a roddir i “local planning authority” gan Ran 1 o [Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 \(p. 8\)](#), ar gyfer ardal yng Nghymru;

mae i “awdurdod priodol y Goron” (“*appropriate Crown authority*”) yr ystyr a roddir gan adran 207(6);

mae i “buddiant y Ddugiaeth” (“*Duchy interest*”) yr ystyr a roddir gan adran 207(4);

mae i “buddiant y Goron” (“*Crown interest*”) yr ystyr a roddir gan adran 207(3);

mae i “buddiant preifat” (“*private interest*”), mewn perthynas â thir y Goron, yr ystyr a roddir gan adran 207(5);

mae i “caniatâd cynllunio” yr ystyr a roddir i “planning permission” gan adran 336(1) o [Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 \(p. 8\)](#);

mae i “cydsyniad adeilad rhestredig” (“*listed building consent*”) yr ystyr a roddir gan adran 89;

mae i “cydsyniad ardal gadwraeth” (“*conservation area consent*”) yr ystyr a roddir gan adran 162;

mae i “cyfathrebiad electronig” yr ystyr a roddir i “electronic communication” gan adran 15(1) o [Ddeddf Cyfathrebiadau Electronig 2000 \(p. 7\)](#);

ystyr “cyfeiriad” (“*address*”), mewn perthynas â chyfathrebiadau electronig, yw unrhyw rif neu unrhyw gyfeiriad a ddefnyddir at ddiben cyfathrebiadau electronig;

mae i “cytundeb partneriaeth adeilad rhestredig” (“*listed building partnership agreement*”) yr ystyr a roddir gan adran 113(5);

mae i “datblygiad” yr ystyr a roddir i “development” gan adran 55 o [Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 \(p. 8\)](#);

ystyr “deddfiad” (“*enactment*”) yw unrhyw ddeddfiad, pryd bynnag y’i deddfir neu y’i gwneir;

mae “y Goron” (“*the Crown*”) i’w ddehongli yn unol ag adran 207(7);

ystyr “gwaredu” (“*disposal*”), mewn perthynas â thir, yw gwaredu drwy werthu, drwy gyfnwid neu drwy les, drwy greu hawddfaint, hawl neu faint, neu mewn unrhyw ffordd arall, ond nid yw’n cynnwys gwaredu drwy neilltuo, drwy rodd neu drwy forgais;

mae “heneb” (“*monument*”) i’w ddehongli yn unol ag adran 2;

mae i “heneb gofrestredig” (“*scheduled monument*”) yr ystyr a roddir gan adran 3(7);

mae “les” (“*lease*”) yn cynnwys is-les a chytundeb am les neu is-les, ond nid yw’n cynnwys opsiwn i gymryd les neu forgais;

ystyr “perchennog” (“*owner*”), mewn perthynas â thir (ac eithrio yn adrannau 15, 25, 26, 91, 113 a 186), yw person, pa un ai yn ei hawl ei hun neu fel ymddiriedolwr ar gyfer unrhyw berson arall—

(a) sydd â hawlogaeth i gael crogent y tir, neu

(b) a fyddai â hawlogaeth o’r fath pe bai’r tir yn cael ei osod am grogent, ond nid yw’n cynnwys morgeisai nad yw mewn meddiant;

mae “safle” (“*site*”), mewn perthynas â heneb, i’w ddehongli yn unol ag adran 2;

mae “swyddogaethau” (“*functions*”) yn cynnwys pwerau a dyletswyddau; o ran “tir” (“*land*”)—

(a) ei ystyr yw unrhyw hereditament corfforol, gan gynnwys adeilad neu heneb, a

(b) mewn perthynas â chaffael tir, mae’n cynnwys unrhyw fuddiant mewn tir neu unrhyw hawl dros dir;

mae i “tir y Goron” (“*Crown land*”) yr ystyr a roddir gan adran 207(2);

ystyr “ymgymerwr statudol” (“*statutory undertaker*”) yw person—

(a) sy’n ymgymerwr statudol o fewn yr ystyr a roddir i “statutory undertakers” gan adran 262 o [Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990](#) (p. 8), neu

(b) y tybir gan yr adran honno ei fod yn ymgymerwr statudol at ddibenion unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf honno,

ac mae cyfeiriadau at “ymgymeriad” ymgymerwr statudol i’w dehongli yn unol â’r adran honno.

211 Darpariaeth ganlyniadol a darpariaeth drosiannol etc.

(1) Mae Atodlen 13 yn cynnwys mân ddiwygiadau, diwygiadau canlyniadol a diddymadau.

(2) Mae Atodlen 14 yn cynnwys darpariaethau trosiannol a darpariaethau arbed.

(3) Caiff Gweinidogion Cymru drwy reoliadau—

(a) gwneud darpariaeth sy’n ddeilliadol neu’n atodol i unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon neu sy’n ganlyniadol ar unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon;

(b) gwneud darpariaeth drosiannol, darpariaeth ddarfodol neu ddarpariaeth arbed mewn cysylltiad ag unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon.

(4) Caiff rheoliadau o dan is-adran (3) ddiwygio, diddymu neu ddirymu unrhyw ddeddfiad (gan gynnwys unrhyw ddarpariaeth yn y Ddeddf hon).

212 Dod i rym

(1) Daw’r darpariaethau a ganlyn i rym drannoeth y diwrnod y mae’r Ddeddf hon yn cael y Cydsyniad Brenhinol—

(a) Rhan 1;

(b) adran 209;

(c) adran 210;

(d) adran 211(3) a (4);

- (e) yr adran hon;
 - (f) adran 213.
- (2) Daw darpariaethau eraill y Ddeddf hon i rym ar ddiwrnod a bennir gan Weinidogion Cymru mewn gorchymyn a wneir drwy offeryn statudol.
- (3) Caiff gorchymyn o dan is-adran (2) wneud darpariaeth drosiannol, darpariaeth ddarfodol neu ddarpariaeth arbed mewn cysylltiad â dyfodiad darpariaeth yn y Ddeddf hon i rym.

213 Enw byr

Enw byr y Ddeddf hon yw Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023.